

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Inkorting van reeds uitgekeerde (quasi)legaten

Es, P.C. van

Citation

Es, P. C. van. (2007). Inkorting van reeds uitgekeerde (quasi)legaten. *Tijdschrift Erfrecht*, 2007(5), 81-84. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/74234>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/74234>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Artikel

Inkorting van reeds uitgekeerde (quasi)legaten

Mr. P.C. van Es

1 Inleiding

In het systeem van het huidige erfrecht bestaat er als regel geen directe rechtsbetrekking tussen een legitimaris en een eventuele legataris in een nalatenschap.¹ Een legitimaris wiens legitieme is geschonden, kan een vordering in geld verkrijgen op:

1. de gezamenlijke erfgenamen;
2. de als erfgenaam achtergelaten echtgenoot van de erflater (wanneer de nalatenschap is verdeeld overeenkomstig art. 4:13 BW²); of, onder bepaalde omstandigheden,
3. op een begiftigde (zie art. 4:80 lid 1 BW en art. 4:89 jo. 4:90 BW).

Het ontbreken van een rechtsbetrekking tussen de legitimaris en de legataris betekent niet dat de aanwezigheid van de legitimaris de positie van de legataris onberoerd laat. Volgens de hoofdregel van artikel 4:87 lid 2 BW komen alle erfstellingen en legaten immers ‘gelijkelijk naar evenredigheid van hun waarde voor inkorting in aanmerking’. Inkorting van een legaat geschiedt volgens artikel 4:87 lid 4 BW door een verklaring aan de legataris door de met het legaat belaste erfgenamen of, indien de nalatenschap is verdeeld overeenkomstig artikel 4:13 BW, de echtgenoot van de erflater. Hoewel de wet hierover verder zwijgt, moet men aannemen dat de volgende stap is dat de met het legaat belaste erfgenamen (of in

het voorkomende geval de echtgenoot van de erflater) ontslagen zijn van hun verplichting het legaat aan de legataris uit te keren voor zover het is ingekort.³ Aldus wordt de voldoening van de legitimaire vordering (gedeeltelijk) ten laste gebracht van de legataris.

In deze bijdrage staat de vraag centraal wat het gevolg is van inkorting van een (quasi)legaat *nadat* de volledige uitkering al heeft plaatsgevonden. De wet geeft voor deze situatie een algemene regeling in artikel 4:87 lid 4 jo. 4:120 lid 4 BW. Een bijzondere regeling vindt men in artikel 4:127 BW voor het geval waarin de inkorting een begunstiging bij een sommenverzekering betreft. De eerstvermelde (algemene) regeling is toegeschreven op de *vermindering* van een al uitgekeerd legaat, maar artikel 4:87 lid 4 BW verklaart de regeling van overeenkomstige toepassing op de *inkorting* van een legaat. Hierna zal worden bezien of deze keuze van de wetgever – die waarschijnlijk is ingegeven door wetsystematische overwegingen – wel zo gelukkig is en of de inkorting van reeds uitgekeerde (quasi)legaten geen eigen regeling verdient.

81

1 De enige uitzondering vindt men in art. 4:87 lid 6 BW met betrekking tot de situatie waarin wordt ingekort op een aan de echtgenoot of andere levensgezel gemaakt legaat waaraan een voorwaarde als bedoeld in art. 4:82 of 4:83 BW is verbonden.

2 Verwezen wordt naar artikelen uit het Burgerlijk Wetboek.

3 Anders: Asser-Perrick, Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht: Erfrecht en Schenking 6A, Deventer: Kluwer 2002, nr. 371, p. 423 en Asser-Perrick, Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht: Erfrecht en Schenking 6B, Deventer: Kluwer 2005, nr. 443, p. 17-18, waar gesteld wordt dat het op de vermindering van legaten betrekking hebbende art. 4:120 lid 5 BW (inhoudende dat ondanks de vermindering de erfgenamen die met hun gehele vermogen aansprakelijk zijn, gehouden blijven tot voldoening voor het geheel) ook na inkorting van een legaat van toepassing zou zijn. Daartegen: P.C. van Es, Enige opmerkingen over de vermindering en inkorting van legaten, WPNR (2006) 6655.

2 Artikel 4:120 lid 4 BW: vermindering van een reeds uitgekeerd legaat

Het *verminderen* van een legaat is aan de orde wanneer de nalatenschap – na voldoening van alle andere schulden van de nalatenschap – niet toereikend is om de schulden uit legaten te voldoen uit de erfdeelen van de erfgenamen op wie zij rusten (art. 4:120 lid 1 en 2 BW). Het verminderen van legaten wil niets anders zeggen dan dat deze legaten niet (geheel) op de goederen van de nalatenschap kunnen worden verhaald.⁴ Het beschermt de verhaalspositie van de overige schuldeisers van de nalatenschap. De met de uitkering van het legaat belaste erfgenamen (of de echtgenoot van de erflater) hebben als zodanig geen belang bij de vermindering. Vermindering staat, volgens artikel 4:120 lid 5 BW, namelijk niet in de weg dat de erfgenamen die met hun gehele vermogen aansprakelijk zijn (en die dus niet beneficiair hebben aanvaard), gehouden zijn tot voldoening voor het geheel. Met betrekking tot de vermindering van een *reeds uitgekeerd* legaat bepaalt de tweede zin van artikel 4:120 lid 4 BW het volgende:

‘Voor zover de prestatie reeds is verricht, blijft de rechtsgrond daarvoor in stand, behoudens de mogelijkheid van terugvordering en verhaal als bedoeld in de artikelen 216 en 220 lid 3.’

82

In de zesde nota van wijziging wordt deze bepaling als volgt toegelicht:

‘Uitgangspunt is dat zolang het legaat of de gift bij dode niet is uitgevoerd, vermindering ertoe leidt dat de daaruit voortvloeiende prestatieplicht geheel of gedeeltelijk vervalt. Is het legaat of de gift wel uitgevoerd, dan leidt vermindering niet tot een vordering uit onverschuldigde betaling, omdat de daaraan verbonden verjaringstermijn van vijf jaar langer is dan de terugvorderingstermijn in geval van vereffening (artikel 4.5.3.10a). Aansluiting is daarom gezocht bij de rechtsgevolgen van ontbinding van een wederkerige overeenkomst voor de daaruit voortvloeiende verbintenissen (art. 6:271). De nog niet uitgevoerde verplichtingen gaan geheel of gedeeltelijk teniet, doch voor de reeds uitgevoerde verplichtingen blijft de rechtsgrond in stand doch kan de legataris of begiftigde door terugvordering of verhaal alsnog verplicht worden om het genotene weer af te staan.’⁵

Teneinde een vordering uit onverschuldigde bepaling uit te sluiten, is aansluiting gezocht bij artikel 6:271 BW. In het geval van vermindering van een reeds uitgekeerd legaat blijft de rechtsgrond voor de prestatie in stand, maar kan de aan de legataris gedane uitkering worden teruggevorderd volgens de regel van artikel 4:216 BW

en kan daarop verhaal genomen worden volgens de regel van artikel 4:220 lid 3 BW. Beide bepalingen (art. 4:216 en 4:220 lid 3 BW) zijn gerelateerd aan de wettelijke vereffeningprocedure. Terugvordering op grond van artikel 4:216 BW geschiedt door de vereffenaar en verhaal door (later opgekomen) nalatenschapsschuldeisers (op grond van art. 4:220 lid 3 BW) geschiedt na het verbindend worden van de uitdelingslijst. Terugvordering buiten een vereffeningprocedure door de erfgenaam die het later verminderde legaat heeft uitgekeerd, is dus niet mogelijk. Hieraan bestaat ook geen behoefte gezien het hiervoor vermelde gegeven dat een uitkerende erfgenaam zelf geen direct belang heeft bij de vermindering. Vermindering van een reeds uitgekeerd legaat creëert de mogelijkheid voor andere schuldeisers van de nalatenschap dan de betrokken legataris om zich op de nalatenschapsgoederen te verhalen. Voor de erfgenaam kan per definitie niets overschieten, anders komt men niet aan vermindering toe.

Een onvolkomenheid van het systeem van de vermindering van reeds uitgekeerde legaten is wel dat artikel 4:216 BW de mogelijkheid van terugvordering alleen toelaat ‘voor zover dit nodig is om de schulden als bedoeld in artikel 7 lid 1 BW onder a tot en met g te voldoen’. Hiervoor valt dus niet de schuld van een andere legataris, hetgeen immers een schuld is als bedoeld in artikel 4:7 lid 1 sub h BW. Gesteld nu dat het saldo van een nalatenschap na voldoening van alle schulden (met uitzondering van de legaten) honderd bedraagt. Stel verder dat er twee legaten zijn gemaakt van ieder honderd aan A en aan B en dat de erfgenaam – zonder het legaat met toepassing van artikel 4:120 BW te verminderen – ten laste van het saldo van de nalatenschap het legaat van honderd uitkeert aan A. Onder deze omstandigheden zou het, naar mijn mening, mogelijk moeten zijn dat een vereffenaar – ten behoeve van B – het legaat van A alsnog vermindert en gedeeltelijk terugvordert. Artikel 4:216 BW biedt deze mogelijkheid echter niet, hetgeen een probleem is wanneer de met de uitkering belaste erfgenaam insolvent is.⁶

3 Artikel 4:87 lid 4 BW: inkorting van een reeds uitgekeerd legaat

De invoering van artikel 4:87 lid 4 BW (bij de Bezemwet, nr. 27 021) hangt samen met de gewijzigde betekenis van het verschijnsel ‘inkorting’ in het huidige erfrecht. Anders dan in het oude erfrecht van voor 2003 geschiedt de inkorting niet meer door de legitimarissen zelf. Zoals in

4 Zie daarover mijn bijdrage in WPNR (2006) 6655.

5 Van der Burght c.s., Parl. Gesch. Invoeringswet Boek 4, p. 2012.

6 Wanneer de erfgenaam zuiver heeft aanvaard, is hij op grond van art. 4:120 lid 5 BW gehouden het legaat van B ten laste van zijn overige vermogen te voldoen. Dit geldt in de onderhavige casus ook wanneer de erfgenaam beneficiair zou hebben aanvaard. Het uitkeren van het legaat aan A zonder gebruik te maken van de verminderingregeling van art. 4:120 BW leidt tot aansprakelijkheid ten laste van het overige vermogen op grond van art. 4:184 lid 2 sub b BW (zie daarover C.A. Kraan, Boekbespreking Asser-Perrick, Erfrecht en schenking 6B), WPNR (2005) 6646, p. 969.

de eerste paragraaf al vermeld is, krijgen de legitimarissen een vordering op de gezamenlijke erfgenamen of de echtgenoot van de erflater (dan wel onder bepaalde omstandigheden op de begiftigden). Inkorten betekent dat de schuld aan de legitimaris (gedeeltelijk) ten laste wordt gebracht van de verkrijgingen van de legatarissen.⁷ Artikel 4:87 lid 4 BW bepaalt in dit verband:

‘Inkorting van een legaat geschiedt door een verklaring aan de legataris door de met het legaat belaste erfgenamen of, indien de nalatenschap is verdeeld overeenkomstig artikel 13, de echtgenoot van de erflater. Artikel 120 lid 4, tweede zin, is van overeenkomstige toepassing.’

In de parlementaire geschiedenis treft men de volgende (summiere) toelichting op deze bepaling aan:

‘Het nieuwe lid 4 geeft aan hoe inkorting van een legaat plaatsvindt. Aansluiting is gezocht bij het bepaalde in artikel 4.4.2.4 omtrent de vermindering van legaten.’⁸

Het zoeken van ‘aansluiting’ bij de regeling betreffende de vermindering van legaten, is, naar mijn mening, onvoldoende doordacht en leidt bij inkorting op reeds uitgekeerde legaten tot ongewenste uitkomsten. De wetgever heeft zich er onvoldoende rekenschap van gegeven dat er een wezenlijk verschil bestaat tussen het verminderen en het inkorten van legaten. Met betrekking tot de vermindering van legaten geldt, zoals hiervoor aan de orde kwam, dat de met de uitkering van het legaat belaste erfgenamen (of de echtgenoot van de erflater) geen direct belang hebben bij de vermindering. Het is daarom niet bezwaarlijk dat de terugvordering van en het verhaal op een reeds uitgekeerd legaat (op grond van art. 4:216 respectievelijk art. 4:220 lid 3 BW) alleen kan plaatsvinden in het kader van of na een wettelijke vereffeningprocedure. Dit ligt anders bij de *inkorting* van een reeds uitgekeerd legaat. Inkorten betekent, zoals gezegd, dat de schuld van een legitimaris (gedeeltelijk) ten laste wordt gebracht van de verkrijging van een legataris. De met de uitkering van het legaat belaste erfgenaam kan dit ‘ten laste brengen’ van de verkrijging van de legataris bewerkstelligen door minder aan de legataris uit te keren. Wanneer het legaat echter al geheel is uitgekeerd, kan de met het legaat belaste erfgenaam (die, naar wij gemakshalve aannemen, enig erfgenaam is en aansprakelijk is voor de gehele legitimaire vordering) naar de letter van de wet niet meer bewerkstelligen dat de legitimaire vordering alsnog (gedeeltelijk) ten laste wordt gebracht van de verkrijging van de legataris. Een erfgenaam is geen schuldeiser van de nalatenschap en de regelingen van artikel 4:216 en 4:220 lid 3 BW bieden derhalve geen uitkomst.⁹ De hiervoor

bedoelde ongewenste situatie kan zich voordoen wanneer de met de uitkering van een legaat belaste erfgenaam geen rekening houdt met het bestaan van een legitimaris die zich pas na enige tijd (maar binnen vijf jaar) meldt. Zoals in paragraaf 5 hierna nader zal worden besproken, kan de situatie zich ook voordoen wanneer sprake is van een quasilegaat, bestaande in een verblijvensbeding. Alvorens tot een aanbeveling te komen (in par. 6) wordt hierna eerst aandacht besteed aan de regeling van artikel 4:127 BW (inzake de sommenverzekering), welke bepaling wel voorziet in de rechtstreekse vordering van de erfgenaam op de quasilegataris.

4 Artikel 4:127 BW: inkorten bij de sommenverzekering

Een begunstiging bij een sommenverzekering wordt op grond van artikel 4:126 lid 1 jo. lid 2 sub b BW wat betreft de regeling van inkorting en vermindering aangemerkt als een legaat ten laste van gezamenlijke erfgenamen, voor zover althans de uitkering die door het overlijden van de verzekeringnemer verschuldigd wordt, als gift geldt. Het bijzondere van dit quasilegaat is dat de uitkering rechtstreeks via een derde (de promissor) loopt, en niet via de boedel. In verband hiermee bepaalt artikel 4:127 BW het volgende:

‘Betreft de inkorting of vermindering een begunstiging bij een sommenverzekering of een andere begunstiging bij een beding ten behoeve van een derde, dan heeft zij tot gevolg dat de begunstigde verplicht is tot vergoeding van de waarde van het ingekorte of in mindering komende gedeelte aan de gezamenlijke erfgenamen, voor zover dit niet, alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is. Indien de nalatenschap is verdeeld overeenkomstig artikel 13, is de in de eerste zin bedoelde vergoeding verschuldigd aan de echtgenoot van de erflater. Een begunstiging als bedoeld in de eerste zin kan slechts worden ingekort of verminderd binnen drie jaar nadat de begunstigde de prestatie heeft ontvangen.’

Men ziet hier dat, als gevolg van inkorting, een vordering van de gezamenlijke erfgenamen (of de echtgenoot van de erflater) op de begunstigde bij de sommenverzekering ontstaat. Bij een quasilegaat bestaande in een begunstiging bij een sommenverzekering hebben de gezamenlijke erfgenamen (of de echtgenoot van de erflater) derhalve op grond van een expliciete wettelijke bepaling de mogelijkheid om een schuld van de legitimaris ten laste van het reeds uitgekeerde quasilegaat te brengen.

7 Zie de memorie van toelichting bij de Bezemwet, waar men leest: ‘In artikel 4.3.3.12 (het huidige art. 4:87 BW) wordt het begrip inkorting gebruikt om aan te geven in hoeverre de schuld aan de legitimaris ten laste wordt gebracht van de (verkrijgingen van de) erfgenamen en legatarissen’ (Van der Burght c.s., Parl. Gesch. Invoeringswet Boek 4, p. 1951).

8 MvT Bezemwet, Van der Burght c.s., Parl. Gesch. Invoeringswet Boek 4, p. 1952.

9 Bezien vanuit het perspectief van de legitimaris bieden deze regelingen natuurlijk wel uitkomst. Zij kunnen namelijk bewerkstelligen dat de legitimaris alsnog verhaal kan nemen op de goederen van de nalatenschap.

5 Inkorting van een quasi-legaat bestaande in een verblijvensbeding

Een verblijvensbeding is een verdeling bij voorbaat. Een voorbeeld vormt de afspraak tussen twee samenwoners dat zij een hun gezamenlijk toebehorend woonhuis over en weer ‘nu voor alsdan’ aan elkaar toedelen, de een onder de voorwaarde dat de ander hem overleeft en vice versa. Aangezien de toedeling nog geëffectueerd dient te worden door een levering (art. 3:186 lid 1 BW), plegen de deelgenoten elkaar tevens over en weer onherroepelijke volmacht te verlenen om de benodigde levering tot stand te brengen.¹⁰ Een verblijvensbeding (waarbij aan de toedeling geen redelijke tegenprestatie is verbonden) wordt op grond van artikel 4:126 lid 1 jo. lid 2 sub a BW aangemerkt als een quasilegaat. De met de levering belaste erfgenamen kunnen op de verplichting tot levering in het voorkomende geval derhalve inkorten, waarbij moet worden opgemerkt dat de wederpartij bij het verblijvensbeding op grond van artikel 4:122 BW het recht van opleg heeft.¹¹ Dit houdt in dat hij (als quasi-legataris) recht heeft op levering van het geheel, mits hij het bedrag van inkorting in geld oplegt. Van belang in verband met het onderwerp van deze bijdrage is dat partijen er ook voor kunnen kiezen het verblijvensbeding met betrekking tot hun gezamenlijke woonhuis in zoverre anders vorm te geven dat zij het beding in een notariële akte neerleggen en deze akte – als akte bedoeld in artikel 3:89 lid 1 BW – direct in de openbare registers inschrijven.¹² In dat geval heeft de levering al meteen (voorwaardelijk) plaatsgevonden en hebben de met de uitkering van het quasilegaat belaste erfgenamen geen mogelijkheid om aan de inkorting vorm te geven door minder uit te keren. Het gemis van een duidelijke regeling op grond waarvan deze erfgenamen een vordering verkrijgen op de quasilegataris doet zich ook hier gevoelen. Ter relativering van dit probleem moet er echter op worden gewezen dat op grond van artikel 4:126 lid 1 BW een quasilegaat pas als laatste voor inkorting in aanmerking komt wanneer het beding onherroepelijk is (hetgeen bij een verblijvensbeding als regel het geval zal zijn).¹³ De schuld van de legitimaris komt dan dus eerst ten laste van de gehele verkrijging van de erfgenamen, zodat in het kader van de draagplicht met betrekking tot de legitimaire schuld geen vordering van de erfgenamen op de hier bedoelde quasilegataris ontstaat.

10 Zie voor de mogelijke problemen die deze constructie met zich brengt: M.I.W.E. Hillen-Muns, *Verblijvensbeding en onherroepelijke volmacht*, WPNR (2007) 6697 en de reacties van J.P.F. Kooijman, alsmede van B.M.E.M. Schols & F.W.J.M. Schols (en het naschrift van Hillen-Muns) in WPNR (2007) 6713.

11 Zie bijvoorbeeld Asser-Perrick 6B, 2005, nr. 445, p. 20.

12 Zie met betrekking tot deze mogelijkheid A.J.H. Pleysier, *Een variant op het inschrijven van een verblijvensbeding*, De Notaris 1391 (2000), p. 171.

13 Het quasilegaat bestaande in een verblijvensbeding kan ook op grond van art. 4:87 lid 2 BW als laatste voor inkorting in aanmerking komen indien het is te beschouwen als de nakoming van een natuurlijke verbintenis.

6 Conclusie en aanbeveling

Het grote verschil tussen inkorting en vermindering van een legaat is dat inkorting het belang van de inkortende erfgenamen¹⁴ rechtstreeks raakt. De wetgever heeft er blijk van gegeven dit verschil onvoldoende te hebben onderkend, door in artikel 4:87 lid 4 BW (met betrekking tot de inkorting) de regeling van artikel 4:120 lid 4 BW, tweede zin, van overeenkomstige toepassing te verklaren. Inkorten van een legaat betekent het (gedeeltelijk) ten laste van de legataris brengen van de schuld van een legitimaris. Illustratief in dit verband is de memorie van toelichting bij artikel 4:87 (Bezemwet):

‘Het is een zaak van de erfgenamen of eventueel de vereffenaar om te bezien in hoeverre de op de erfgenamen rustende vordering van de legitimaris voor een deel ten laste van eventuele legatarissen moet worden gebracht.’¹⁵

Naar de letter van de wet ontbreekt het de erfgenamen echter aan de mogelijkheid om een al uitgekeerd (quasi)legaat ten laste te brengen van de legataris.¹⁶ Artikel 4:87 lid 4 jo. 4:120 lid 4 BW verwijst immers slechts naar de mogelijkheid van terugvordering van het aan de legataris uitgekeerde door de vereffenaar, voor zover dit nodig is om de schulden als bedoeld in artikel 7 lid 1 onder a tot met g BW te voldoen (art. 4:216 BW) en die van verhaal door nog onvoldane schuldeisers als bedoeld in artikel 7 lid 1 onder a tot en met g BW tegen legatarissen (art. 4:220 lid 3 BW). Artikel 4:87 lid 4 BW moet, naar mijn mening, echter zodanig vrij worden geïnterpreteerd dat hierin ook de mogelijkheid wordt gelezen dat op een legataris, met betrekking tot het ingekorte gedeelte van zijn verkrijging, naar analogie van artikel 6:271 BW (op welk artikel art. 4:120 lid 4 BW, tweede zin, gebaseerd is) een ongedaanmakingsverbintenis komt te rusten jegens de met het legaat belaste erfgenamen of – bij het van toepassing zijn van de wettelijke verdeling – jegens de echtgenoot van de erflater.

14 Wanneer de nalatenschap overeenkomstig art. 4:13 BW verdeeld is, dan geschiedt (op grond van art. 4:87 lid 4 BW) de inkorting door de echtgenoot van de erflater. Dit is echter (onder meer) in het belang van de overige bij de wettelijke verdeling betrokken erfgenamen.

15 Van der Burght c.s., *Parl. Gesch. Invoeringswet Boek 4*, p. 1951.

16 Dit met uitzondering van het quasilegaat bestaande in de begunstiging bij een sommenverzekering, waarover par. 4 hiervoor.